

Językowe i kulturowe aspekty przekładu filmowego (konfrontacja polsko-rosyjska)

Niniejsza dysertacja poświęcona jest problemom przekładu wybranych polskich filmów fabularnych na język rosyjski. Badania prowadzone są z wykorzystaniem metod opisu współczesnego przekładoznawstwa i językoznawstwa komunikacyjnego zakładającego postrzeganie zjawisk językowych przez pryzmat komunikacji międzykulturowej.

W rozdziale pierwszym omówiono teoretyczne podstawy przekładu audiowizualnego, podjęto próbę przeprowadzenia jego typologii i uporządkowania definicyjnego tego terminu. W wyniku tego przyjęto, że termin *przekład audiowizualny* jest terminem nadrzędnym w stosunku do terminu *przekład filmowy*. Przedstawiono w nim również istniejące klasyfikacje i techniki tłumaczenia – główne, a więc napisy, *voice-over* oraz dubbing, a także poboczne.

W rozdziale drugim podjęto próbę opisu specyfiki gatunkowej filmu fabularnego i jego przekładu. Szczególną uwagę zwrócono na dialog filmowy traktowany jako rodzaj tekstu, ponieważ to on jest głównym obiektem zainteresowania w procesie opracowywania nowej wersji językowej filmu. Wskazano ponadto na ewolucję funkcji dialogów we współczesnej kinematografii.

W części analitycznej pracy zostały opisane zagadnienia językowe, które mają wpływ na charakterystykę bohaterów filmowych. Przedmiotem szczególnego zainteresowania było tu zagadnienie wielojęzyczności w dialogach filmowych oraz występowanie w nich zjawisk podstandardowych. Analizowano wpływ podjętych decyzji translatorskich na ocenę postaci przez widzów.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że źródłem komizmu w dialogach może być odpowiednie wykorzystanie różnic systemowych pomiędzy konfrontowanymi językami na wielu poziomach. Daje to m.in. możliwość przekazywania informacji o narodowości bohaterów, miejscu akcji, jest także istotnym elementem ukazania realizmu językowego w świecie przedstawionym w filmie. Wśród zjawisk podstandardowych istotną rolę w dialogach filmowych odgrywają elementy

kategorii potoczności – potocyzmy, wulgaryzmy oraz regionalizmy mające wpływ na charakterystykę postaci filmowych.

Dialog filmowy przekazuje informacje o bohaterach, jest także nośnikiem informacji fabularnych. Tę funkcję pełnią m.in. wykorzystywane w nich formy adresatywne. W wyniku transformacji tłumaczeniowych tekst wyjściowy może zostać zmodyfikowany w sposób zaburzający spójność obrazu i towarzyszących mu dialogów. Tekst docelowy bywa także bardziej szczegółowy niż oryginał lub odwrotnie – zawiera mniej informacji. Oba te czynniki wpływają na odbiór fabuły przedstawionej w filmie. W procesie tworzenia nowej wersji językowej, tłumacz audiowizualny nierzadko staje przed koniecznością skracania lub upraszczania tekstu, co wynika również z ograniczeń natury technicznej. Uwzględnienie funkcji elementów składowych dialogu filmowego, informacji, które przekazują one zarówno eksplicitnie, jak i implicytnie odgrywa w tym procesie bardzo ważną rolę.

Szczególnym wyzwaniem w tłumaczeniu dialogów filmowych okazują się gry językowo-wizualne, czyli dialogi, których forma lub treść powiązane są z warstwą wizualną. Z uwagi na to, że związek między treścią dialogów a towarzyszącym im obrazem jest jednym z elementów wymagających uwzględnienia w pracy nad scenariuszem, ten typ dialogów wymaga szczególnej uwagi także ze strony tłumacza.

Analizując zjawiska kulturowe występujące w dialogach filmowych, omówiliśmy również funkcje leksyki religijnej, która pojawia się nie tylko w rozmowach dotyczących kwestii związanych z religią i wiarą, ale też może być źródłem informacji o czasie akcji i towarzyszących jej okolicznościach. W tym kontekście odnotowano również znaczenie nazw topograficznych, których błędne tłumaczenie może zakłócić spójność przedstawianych wydarzeń.

W procesie analizy materiału faktograficznego zwrócono również uwagę na dialogi zawierające odniesienia intertekstualne. Stanowią one potencjalną trudność dla tłumacza z uwagi na brak możliwości opatrzenia takiego fragmentu przypisem. W wyniku tego widz filmowy staje przed koniecznością samodzielnego rozpoznania zacytowanego tekstu i powiązania go z odpowiednim tekstem kultury. Interpretacja tego typu dialogów wymaga kompetencji (m.in. wiedzy uprzedniej), których zagraniczny widz może nie posiadać. Ta uwaga dotyczy przede wszystkim filmów, których akcja jest

osadzona w polskich realiach i zakorzeniona w polskiej kulturze, a takie właśnie produkcje były przedmiotem przeprowadzonej analizy.